

המבט הפנימי

מאורעות הזמן מבעל בלבבי משכן אבנה

עמוד א'

מלחמה - אתחלתא דגאולה (מגילה י"ז ע"ב)

יום כיפור תשפ"ה 015

מִלְחָמָה – השחתה

מִלְחָמָה – מלשון 'מלח'

כתוב (דברים כ, יט) פִּי־תִצְוֹר אֶל־עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ לְנִדְחָ עָלֶיהָ גְרֹזָן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לָא תִכְרַת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה לְבָא מִפְּנֵיךָ בְּמִצְוֹר:

והנה כל מלחמה יש בתוכה כח 'השחתה', וע"ש כן בעומק נקראת מלחמה מלשון – 'מלח'.

וכן פירש הרמב"ן את הפסוק (שמות ל, לה) מִמִּלַּח טָהוֹר קָדֵשׁ, וז"ל; אונקלוס תרגם מערב, ירצה לעשות ממולח נמוח, שיעשה הסמים כולם שחוקים מאד ומעורבים יפה יפה עד שיהיו נמחים ולא יוכר סם מהם, מלשון כִּי־שָׁמַיִם פָּעֲשָׁן נִמְלָחוּ (ישעיה נא ו), וכן וּבְלֹנֵי מִלְחָמָה (ירמיה לח יא), אַרְצָן פְּרִי לְמִלְחָה (תהלים קז לד), כולם ענין השחתה וכליה.^א

ע"ש כן המילה 'מלחמה' מורכבת משורשי אותיות 'מלח', שהוא לשון השחתה וכליה.

לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ – שלא תהיה אַרְצָן פְּרִי לְמִלְחָה

ויתר על כן כתב הרד"ק (ספר השורשים אות מ' ערך מלח) וז"ל, כִּי־שָׁמַיִם פָּעֲשָׁן נִמְלָחוּ, ענין השחתה וכליה, וכן וּבְלֹנֵי מִלְחָמָה, בלויין וישנים. ומזה עוד (עומק נוסף במלח – מלחמה) אַרְצָן מִלְחָה וְלֹא תִשָּׁב (ירמיה יז ו) וּמִשְׁכַּנּוֹתַי מִלְחָה (איוב לט ו) אַרְצָן פְּרִי לְמִלְחָה (תהלים קז לד), פירוש, ארץ גזרה ושמה לא תצמיח, כלומר שנגזרה מן היסוד עכ"ל.

ולדברי הרד"ק מבואר הייטב ציווי התורה לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ. שהתורה מצווה את הלוחמים להגביל את כוח ההשחתה המצוי במלחמה. ולכך נאמר לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ, שלא יהא מקום המלחמה בבחינת אַרְצָן פְּרִי לְמִלְחָה (שנגזרה מן היסוד), ודו"ק.^ב

^א וע"ע בפירוש המצודת ציון (ישעיה נא, ו) נִמְלָחוּ – ענין השחתה וכליון כמו וּבְלֹנֵי מִלְחָמָה (ירמיה לח), ועוד בפירושו בירמיהו (לח, יא) מִלְחָמָה – ענין השחתה כמו כִּי־שָׁמַיִם פָּעֲשָׁן נִמְלָחוּ (ישעיה נא).

^ב וכן מצאנו שראשית הפסוק כבר רומז בתוכו על 'מידת השלום' המגביל את כח ההשחתה (עין עוד על זה לקמן). כן מובא במדרש תנאים (דברים כ, יט) וז"ל, פִּי־תִצְוֹר אֶל־עֵיר יָמִים רַבִּים לְמָה נֹאמַר, לפי שהוא אומר כי תקרב אל עיר להלחם עליה, שומע אני כיון שפתח לה יום אחד בשלום יתחיל וילחם בה, ת"ל פִּי־תִצְוֹר אֶל־עֵיר יָמִים רַבִּים, מגיד שהוא תובע שלומה שנים שלשה ימים עד שלא ילחם בה וה"א (ש"ב א א) וישב דוד בצקלג ימים (רבים) [שנים], עכ"ל.

^ג ועין ברמב"ן (דברים כ, יט) טעם אחר מדוע אסרה התורה להשחית את עצה, מטעם מידת הבטחון. וז"ל שהזוהרה תורה לא תשחית את עצה לכרות אותם דרך השחתה שלא לצורך המצור, כמנהג המחנות. והטעם, כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה, כענין שנאמר (מ"ב ג יט) וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו, ואתם לא תעשו כן להשחיתה, כי תבטחו בשם שיתן אותה בידיכם, עכ"ל.

^ד ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, ובמדרש (דברים רבות פ' ה) על ותגזר אומר ויקם לך (איוב כ"ב) אמר שזה אחד מהדברים שגזר עליהם משה והסכים על ידו הקדוש ברוך הוא אמר לו שילחם עם סיחון ועוג והוא לא עשה כן אלא וישלח מלאכים ממדבר קדמות דברי שלום לאמר אמר הקדוש ברוך הוא לך אמרתי להלחם עמו ואתה פתחת בשלום חייך שאני מקיים גזירתך כל מלחמה שיהו הולכים לא יהו פותחים אלא בשלום שנ' כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ). והכוונה שזה מה שיתחייב מהדעת השלום האנושי ויסכים עמו הדעת האלהי מהטעמי שכתבנו אשר שניהם נתבארו בפרשה ההיא כי אם נמצא שצוה לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ לְנִדְחָ עָלֶיהָ גְרֹזָן (שם) כל שכן שראוי לישמר שלא יבאו נזקים והשחתות באנשים בכל מה שאפשר למונעם, עכ"ל.

המבט הפנימי

מאורעות הזמן מבעל בלבי משכן אבנה

עמוד ב'

מלחמה - אתחלתא דגאולה (מגילה י"ז ע"ב)

יום כיפור תשפ"ה 015

והכח המעכב את התפשטות המלחמה שלא יהיה השחתה גמורה - בחינת 'שנגזרה מן היסוד' (כלשונו של הרד"ק), הוא שנהפך סדר צירוף האותיות מ'מלח' מלשון מלחמה (השחתה), ל'חמל' - חמלה. ועוד נהפך סדר צירוף האותיות ל'מחל' - מחילה, בחינת שלום שבתוך המלחמה.^ה

שַׁחַת ה' אֶת־סְדֹם אֹלָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת־אַבְרָהָם

וכח מלחמה (השחתה) גמורה, בבחינת 'שנגזרה מן היסוד' נגלתה בסדום. כמ"ש שַׁחַת ה' אֶת־סְדֹם (בראשית יג, י), ובפירוט יתר בהמשך הפסוקים (שם יט, כד - כה) וְהָ הַמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עַמּוּרָה גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן־הַשָּׁמַיִם: וַיִּהְיֶה אֶת־הָעֵרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכְּפֹר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעֵרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה: וְנֹאמַר בְּהִפִּיכֵת סְדוּם וְצִמַּח הָאֲדָמָה דִּיִּקָּא הִיפֵךְ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עַצְמָהּ. וְהַטַּעַם שֶׁבְּסְדוּם נִגְלָה כּוֹחַ הַשְּׁחִתָּה הַגְּמוּרָה, הַיּוֹת שֶׁשֵּׁם נִמְצָא מִלַּח סְדוּמִית. 'מלח' - מלחמה של השחתה.

אולם אף בסדום לא נגלה השחתה גמורה ממש, אלא מתוך הארת השלום בחמלה ובמחילה. והטעם הוא משום שאברהם פתח בתחילה לשלום בעבור יושבי סדום, כמ"ש (שם, יח, כג - כד) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צְדִיק עִם־רָשָׁע: אוֹלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעֵיר וְגו' וּמִשׁוּם כֵּךְ נֹאמַר (שם יט, כט) וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹקִים אֶת־עֲרֵי הַכְּפֹר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם. שמכך כך שפתח לשלום, האיר אור השלום אף לאחר מכן, בזמן שַׁחַת ה' אֶת־סְדֹם, וניצל לוט משם.

וּשְׂרַפְתָּ בְּאֵשׁ אֶת־הָעֵיר הַנְּדַחַת, וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם

אולם בעיר הנדחת מצוה להחריבה מן היסוד כמ"ש (דברים, יג, יז) וּשְׂרַפְתָּ בְּאֵשׁ אֶת־הָעֵיר וְאֶת־כָּל־שְׂלֵלָהּ כְּלִיל לֵה' אֱלֹקֶיךָ וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד. והיות שכך 'ההשחתה' כל כך רב, נצרך אור רחמים מיוחד במלחמה זו. כלשון הפסוק (שם שם, יח) וַנִּתְּנָלְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ.

^ה כמו שנתבאר בארוכה לעיל (המבט הפנימי 014). וכן עצם יציאתו למלחמה, ואי השתמטות ממנה היא ממידת השלום (ועין אור יחזקאל (חלק 'מידות', מאמר המלכת את חבריך, ד"ה ציור לדבר)).

^א ועין ברש"י (בראשית יח, כג) וז"ל וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם - מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י יג) ויגש יואב וגו', הגשה לפיוס (להלן מד יח) ויגש אליו יהודה, והגשה לתפלה (מלכים א' יח לו) ויגש אליהו הנביא, ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות, ולפיוס ולתפלה, עכ"ל. - ובדקות אברהם אבינו בא לכלול את מידת השלום בתוך המלחמה עצמה. (כמו שהוסבר בהרחבה לעיל, המבט הפנימי 014)

^א עין באור החיים (דברים יג, יח) וז"ל וַנִּתְּנָלְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ. כוונת מאמר זה כאן לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישר מעאליים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה תהיה נשרשת ברוצחי עיר הנדחת, לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות שנולד בהם מכח המעשה, עכ"ל.